

*Belma Kokić**¹

UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA DUŽINU TRAJANJA PARNIČNIH POSTUPAKA U BOSNI I HERCEGOVINI

Sažetak

Procesni zakoni u Bosni i Hercegovini predviđaju da bi se prvostepeni parnični postupak trebao okončati u roku od šest mjeseci. Zbog pandemije uzrokovane virusom COVID-19, izvršna vlast u BiH je donijela niz naredbi i uredbi, a sve radi održavanja i poboljšanja zdravstvene situacije. U tu svrhu donesen je i Zakon o rokovima i postupanju u sudskim postupcima za vrijeme stanja nesreće na teritoriji FBiH, koji je privremeno izmijenio odredbe o rokovima i postupanju koje propisuju zakoni o parničnom postupku u BiH. Osim toga, stranke i njihovi punomoćnici, koji su vrlo često bili u ulozi tuženih, ponašajući se nesavjesno, koristile su se raznim sredstvima pred sudom kako bi izdejstvovali odgodu ročišta. Takvo postupanje stranaka koje je, u najvećoj mjeri, predstavljalo zloupotrebu procesnih ovlaštenja, dovelo je do dužeg trajanja postupaka. Ročišta pred sudovima u Bosni i Hercegovini nisu održavana online, jer odredbe procesnih zakona ne ostavljaju mogućnost da se ročišta održavaju drugačije, osim onog klasičnog – da stranke pristupe u sud i iznose činjenice i dokaze. Takav propis nije donesen ni uslijed pandemije.

Zbog navedenog, u radu će biti prikazan građanski postupak u vrijeme pandemije COVID-19, posljedice COVID-19 koje su objektivno sprečavale sudove da postupaju pa i u hitnim stvarima, zloupotreba procesnih ovlaštenja stranaka, te (ne)mogućnost održavanja ročišta na daljinu. Također, ukazat ćemo na zakonska rješenja donesena zbog pandemije COVID-19 u BiH, te dati prikaz uporednih rješenja.

Ključne riječi: *parnični postupak, zloupotreba procesnih ovlaštenja, odgoda ročišta, online ročište, digitalizacija postupka, COVID-19*

¹ Dodatni sudija Općinskog suda u Zenici

1. Uvod

Zakoni o parničnom postupku u BiH² određuju pravila postupka na osnovu kojih općinski sudovi, kantonalni sudovi i Vrhovni sud Federacije BiH raspravljaju i odlučuju u građanskopravnim sporovima ako posebnim zakonom nije drugačije određeno.³ Ovim zakonima određena su osnovna načela, subjekti parničnog postupka, stranke i njihovi punomoćnici, parnične radnje, postupak pred prvostepenim, drugostepenim i revizijskim sudom, te odredbe o posebnim postupcima. U okviru postupka pred prvostepenim sudom, svi ovi zakoni propisuju kada se održavaju ročišta pred sudom, rokove za postupanje stranaka, te razloge za odgodu ročišta i prekid postupka. Zakon o parničnom postupku FBiH⁴ propisuje da sud može odgoditi zakazano ročište za glavnu raspravu prije njegovog održavanja, ako utvrdi da nisu ispunjene zakonske pretpostavke za njegovo održavanje ili da dokazi čije je izvođenje određeno neće biti pribavljeni do ročišta (odgoda ročišta).⁵ Iako je ovom odredbom jasno propisano da se radi o glavnoj raspravi, na temelju ove odredbe se odgađaju i pripremna ročišta.⁶

Održavanje jednog pripremnog ročišta i jednog ročišta za glavnu raspravu je pravilo koje može da trpi izuzetke samo u određenim slučajevima.⁷ Naime, koncentracija ročišta je osnovno načelo parničnog postupka, ali je ovo načelo usko povezano i sa ostalim bitnim načelima parničnog postupka, i to načelom ekonomičnosti, funkcionalnosti, odnosno nastojanjem suda da postupak provede bez odugovlačenja. Sud ima obavezu da spriječi svaku zloupotrebu procesnih ovlaštenja stranaka.⁸

² Zakon o parničnom postupku FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 53/03, 73/05, 19/06, 98/15), Zakon o parničnom postupku BD BiH („Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“, br. 28/2018), Zakon o parničnom postupku RS („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 58/2003, 85/2003, 74/2005, 63/2007, 105/2008 - odluka US, 45/2009 - Odluka US, 49/2009 i 61/2013), Zakon o parničnom postupku pred Sudom BiH („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 36/2004, 84/2007, 58/2013, 94/2016 i 34/2021).

³ Član 1 Zakona o parničnom postupku FBiH. Posebni zakon koji propisuje procesna pravila je npr. Porodični zakon FBiH („Službene novine FBiH“, broj 35/05, 31/14) koji sadrži odredbe materijalnog prava, ali i odredbe procesnog prava, i to parničnog, vanparničnog i izvršnog postupka

⁴ Dalje: ZPP FBiH.

⁵ Član 111. stav 1. ZPP FBiH.

⁶ Članom 117. ZPP FBiH propisano je da se odredbe o odgodi glavne rasprave primjenjuju i na pripremno ročište.

⁷ S. Mulabdić, *Građansko procesno pravo*, drugo izdanje, Tuzla, 2010, 245.

⁸ Član 10. ZPP FBiH i član 10. ZPP RS.

2. Odgoda ročišta

Ako sud utvrdi da nisu ispunjene procesne pretpostavke za održavanje ročišta ili ako dokazi, čije je izvođenje usvojio sud na pripremnom ročištu, ne budu pribavljeni do ročišta za glavnu raspravu, sud će odgoditi ročište.⁹ U prethodnom slučaju, radi se o odgodi ročišta po tzv. službenoj dužnosti, jer tada sam sud provjerava i utvrđuje razloge za odgodu ročišta i to 8 dana prije održavanja ročišta. Osim ove mogućnosti, ZPP FBiH nije propisao da se ročište može odgoditi iz nekog drugog razloga, odnosno nije dao mogućnost strankama da traže odgodu ročišta.¹⁰

Sud može, na prijedlog stranke, odložiti započeto ročište (odlaganje ročišta) samo ako bez krivnje stranke koja predlaže odlaganje ročišta na ročištu nije moguće izvesti neki od dokaza čije je izvođenje određeno, a koji je važan za pravilno donošenje odluke i ako obje stranke predlažu odlaganje radi pokušaja mirnog rješenja spora ili zaključenja sudske nagodbe.¹¹ Nadalje, ročišta se nerijetko zakazuju bez prethodne konsultacije sa strankama, pa stranke vrlo često traže odgodu ročišta, te sud, nakon što ocijeni da li su razlozi za odgodu opravdani, donosi rješenje kojom ročište odgađa.

S obzirom da nisu taksativno nabrojani opravdani razlozi za odgodu ročišta, sud po slobodnoj ocjeni je, u svakom konkretnom slučaju, cijenio da li se radi o opravdanom razlogu zbog kojeg bi, na prijedlog stranke, odgodio ročište. Takvo postupanje sudova dovodilo je do različite sudske prakse.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće BIH,¹² u saradnji sa Okružnim sudom u Amsterdamu, implementira Projekat za unapređenje efikasnosti pravosuđa II, na osnovu kojeg su doneseni memorandumi o saradnji kantonalnih sudova sa općinskim sudovima, kojima su pobliže određeni razlozi koji bi se mogli smatrati neopravdanim razlogom za odgodu ročišta.¹³ U pravilu, sljedeće

⁹ Radi se o nespornoj situaciji u praksi, npr. da stranke nisu uredno obavještene o datumu održavanja ročišta, ili da vještak nije izradio nalaz i mišljenje u datom roku i slično.

¹⁰ Ovo neregulisanje vjerovatno je posljedica propisane odredbe u ZPP koja obavezuje sud da se prethodno konsultuje sa strankama prije zakazivanja ročišta (član 75. ZPP FBiH).

¹¹ Član 112. ZPP FBiH.

¹² Dalje: VSTV BIH.

¹³ Dana 29.11.2019.godine, nakon donošenja Smjernica za postupanje u prvostepenom parničnom postupku, u okviru pomenutog projekta, zaključen je Memorandum o saradnji Kantonalnog suda u Zenici i Općinskog suda u Zenici, s ciljem ujednačavanja sudske prakse, jačanja autoriteta suda, bržeg i ekonomičnijeg rješavanja sudskih postupaka s krajnjim ciljem a to je pravna sigurnost, uz maksimalno očuvanje nezavisnosti u radu. Unutar aktivnosti ovog projekta uočen je veliki broj odgađanja i odlaganja ročišta, koji je, između ostalih, bio razlog za potpisivanje Memoranduma. Osnovni cilj je efikasniji rad sudova, ujednačavanje sudske prakse, skraćivanje rokova u postupanju po sudskim predmetima, unapređenje procesne discipline učesnika u postupku, poboljšanje povjerenja javnosti u rad suda, te smanjenje broja neriješenih predmeta. Bitno je istaći da ove smjernice imaju upućujući karakter.

okolnosti sud neće smatrati opravdanim razlozima niti višom silom: prisustvo ročištu u drugom predmetu koji se vodi pred istim ili drugim sudom koje je zakazano ili planirano nakon zakazivanja ovog ročišta, zdravstveni razlozi koji nisu potkrijepljeni relevantnim ljekarskim nalazima datiranim neposredno prije termina zakazanog ročišta, hitni ili ozbiljni razlozi porodične prirode, ukoliko zahtjev nije potkrijepljen dokazima ili relevantnim dokumentima u kojima se navodi da su porodični razlozi hitne i nepredvidive prirode, godišnji odmor ili poslovni put advokata, u slučaju otkazivanja punomoći od strane advokata koje je u suprotnosti sa odredbama Zakona o advokaturi i Zakona o parničnom postupku. O opravdanosti navedenih i drugih okolnosti sud će voditi računa u svakom konkretnom slučaju.¹⁴

Pomenute Smjernice donesene su krajem 2019. godine, pa se sa primjenom istih započelo odmah nakon potpisivanja Memoranduma, ali se pandemija COVID-19 pojavila u BiH u martu 2020. godine, što je predstavljalo razlog relativno kratke primjene istih do početka pandemije.

3. Zabrana zloupotrebe procesnih ovlaštenja i odugovlačenje postupka

Parničnim strankama su data procesna ovlaštenja kako bi mogle ostvariti pravnu zaštitu, i da bi se istovremeno na takav način, zaštitio pravni poredak.¹⁵ Savjesno vršenje procesnih prava je značajno za suprotnu stranu, ali i za sud.¹⁶ Zloupotreba procesnih ovlaštenja,¹⁷ odnosno nesavjesno korištenje procesnim pravima¹⁸ predstavlja isto što i zloupotreba prava uopšte,¹⁹ a to je korištenje procesnih prava suprotno cilju,²⁰ zbog toga su ta prava zakonom ustanovljena,

¹⁴ Vidi član 13. Smjernica za postupanje u prvostepenom parničnom postupku (Smjernice dostupne na web stranici Kantonalnog suda u Zenici, <https://ksud-zenica.pravosudje.ba/>, pristupljeno 19.02.2020. godine.

¹⁵ G. Stanković, Građansko procesno pravo, Pravni fakultet u Nišu, 2010, 226.

¹⁶ S. Mulabdić, 76.

¹⁷ Postoji objektivno i subjektivno shvatanje zloupotrebe prava već u zavisnosti od toga da li je potreban subjektivni elemenat. Po objektivnom shvatanju dovoljna je po sebi radnja izigravanja, a po subjektivnoj doktrini uz objektivni elemenat, potrebna je namjera izigravanja. O tome vidi: M. Salma, Zabrana zloupotrebe procesnih ovlaštenja, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 2009, 281-291.

¹⁸ O elementima izigravanja vidi J. Salma, Obligaciono pravo, 7. reprint izdanje, Izdavački centar Pravnog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad, 2007, 163-165.

¹⁹ O zabrani zloupotrebe procesnih ovlaštenja vidi: G. Stanković, Načelo zabrane zloupotrebe procesnih ovlaštenja u parničnom postupku Republike Srpske, Pravo – teorija i praksa, 2004, vol.21, 11, 47-56.

²⁰ Vidi: M. Marković, Zloupotreba prava, Enciklopedija imovinskih prava i prava udruženog

odnosno u suprotnosti su sa ciljem postupka kao institucije.²¹

Zbog činjenice da je važećim zakonima o parničnom postupku u BiH propisano pravilo da se prvostepeni postupak sastoji samo od dva ročišta, te da je napušteno ranije rješenje o neograničenom pravu na iznošenje novih činjenica i predlaganje novih dokaza, u velikoj mjeri je smanjena mogućnost da stranke nesavjesno koriste svoja procesna ovlaštenja. Valja istaći da savjesno korištenje procesnih prava²² ima značaj pravnog standarda, jer se u svakom konkretnom slučaju posebno procjenjuje da li je stranka nesavjesna, odnosno da li zloupotrebljava svoje procesno ovlaštenje.²³

U praksi postoji veliki broj primjera zloupotrebe procesnih ovlaštenja,²⁴ te se kao jedan primjer takve zloupotrebe može navesti i prijedlog za odgodu ročišta. Naime, ZPP obavezuje sud da bez odlaganja provede parnični postupak, i sa što manje troškova, te da onemogući svaku zloupotrebu prava²⁵ koje strankama pripadaju u postupku.²⁶ Upravo zbog nesavjesnog korištenja svojim pravima, uslijed činjenice da procesni zakoni nisu taksativno nabrojali opravdane razloge za odgodu ročišta, donesene su ranije pomenute Smjernice, a kako bi iste olakšale rad sudijama, odnosno u velikoj mjeri doprinijelo sigurnosti sudije u svaku pojedinačnu odluku kojom odbija prijedlog za odgodu ročišta.

rada, Beograd, 1978, treći tom, 1003-1019.

²¹ B. Čalija/S. Omanović, Građansko procesno pravo, Univerzitet u Sarajevu Pravni Fakultet, Sarajevo, 2000, 70.

²² O tome: M. Rakočević, Bona fides u parničnom postupku, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 55, 4/2018, 771-789.

²³ O različitim zloupotrebama procesnih ovlaštenja vidi: Odluku Vrhovnog suda Srbije Rev 526/74, Odluku Okružnog suda u Titogradu, Gž. 1173/72, Odluku Vrhovnog Privrednog suda Sl. 572/74.

²⁴ Primjeri zloupotrebe procesnih ovlaštenja su: neosnovano odugovlačenje spora (npr. ako je stranka pozvana da da neku izjavu, a tu izjavu da sa prevelikim zakašnjenjem, ili ako se izjava ne da ni po pozivu za davanje izjave; radnje koje strankama prouzrokuju nepotrebne troškove, kao i radnje koje dovode do štete drugoj strani). O zloupotrebi procesnih ovlaštenja vidi i: C. Lajos/G. Tamás i drugi, Građansko procesno pravo, Opšti deo, Complex Wolters Kluwer csoport, Budimpešta, 2008, 111.

²⁵ Vidi prije svih G. Stanković, Naknada štete zbog zloupotrebe procesnih ovlaštenja, Zloupotreba prava, Pravni fakultet u Nišu, 1996.

²⁶ Član 10. stav 2. ZPP FBiH.

4. Zakon o rokovima i postupanju u sudskim postupcima za vrijeme stanja nesreće na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine

U svrhu suzbijanja posljedica uzrokovanih pandemijom COVID-19, te u cilju poštovanja prava na pristup sudu,²⁷ te očuvanja općenito prava čije se ostvarivanje bilo vezano prekluzivnim pravima, te zbog materijalnopravnih rokova, Parlament FBiH je usvojio Zakon o rokovima i postupanju u sudskim postupcima za vrijeme stanja nesreće²⁸ na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine.²⁹ U ovom poglavlju kratko ćemo se osvrnuti na osnovne odredbe ovog zakona kojim je za određeno vrijeme derogirana primjena ZPP FBiH. Tim zakonom propisano je postupanje u vezi sa primjenom rokova u svim sudskim postupcima u FBiH zbog proglašenja stanja nesreće.³⁰ Određeno je čak da rokovi za podnošenje tužbe u parničnom postupku prestaju teći za vrijeme stanja nesreće.³¹

Međutim, propisano je da rokovi ne prestaju teći u hitnim postupcima propisanim ovim zakonom.³² U parničnim postupcima, hitni postupci se smatraju postupci iz porodično-pravnih odnosa roditelja i djece, vršenja roditeljskog prava i dužnosti, odnosno oduzimanja roditeljskog staranja i obaveza izdržavanja, postupci za zaštitu od diskriminacije i uznemiravanja i nasilja na radu, te postupci u kojima se odlučuje o prijedlozima za određivanje privremenih i sudskih mjera obezbjeđenja.

Rokovi za izjavljivanje redovnih i vanrednih pravnih lijekova, prijedloga za vraćanje u prijašnje stanje ili za preduzimanje drugih procesnih radnji u parničnim, vanparničnim i izvršnim postupcima i upravnim sporovima iz tog zakona prestaju teći za vrijeme stanja nesreće.³³ Nisu tekli ni rokovi zastarjelosti koji su propisani zakonima iz građanskopravne oblasti, za vrijeme stanja nesreće.³⁴

Iako je zakon taksativno naveo koji rokovi prestaju teći, sudovi su nastavili

²⁷ O tome: I. E. Ćurić/D. Pivčević, Utjecaj informatizacije na odvijanje sudskih postupaka u radnim sporovima za vrijeme pandemije COVID-19, M&S 2021, Risk and crisis management, Proceedings 2, 244-252.

²⁸ Na području Republike Srpske donesena je Uredba sa zakonskom snagom o rokovima i postupanju u sudskim postupcima za vrijeme vanrednog stanja za teritoriju Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske broj 32/2020).

²⁹ Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine broj 28/20 od 07.05.2020. godine, dalje: Zakon o rokovima.

³⁰ Član 1. Zakona o rokovima.

³¹ Prekid rokova je određen i za podnošenje prijedloga za pokretanje vanparničnog postupka ili postupka izvršenja isprava, kao i drugih podnesaka koji su vezani rokom.

³² Član 2. Zakona o rokovima. Ti hitni postupci su propisani su prekršajnim, upravnim, vanparničnim, izvršnim i krivičnim postupcima. Vidi član 3. i 4. Zakona o rokovima.

³³ Član 5. Zakona o rokovima.

³⁴ Član 6. Zakona o rokovima.

sa radom, te su sudili prvenstveno u predmetima hitne prirode, za koje je zakon isključio prekid rokova.³⁵ U praksi se, kao sporno, pojavilo pitanje važenja zakona, jer je zakon stupio na snagu tek početkom maja 2020. godine, a stanje nesreće je proglašeno u martu 2020. godine. Postojao je određeni period u kojem su rokovi tekli, npr. dostavljena je tužba tuženom na odgovor, koji je je imao rok od 30 dana da dostavi odgovor na tužbu. Taj rok je, na primjer, počeo teći u aprilu, pa je prestao da teče momentom donošenja ovog zakona. Da li je uopće rok počeo teći u martu, jer je Zakonom o rokovima propisano da svi rokovi prestaju teći proglašenjem stanja nesreće? Većina praktičara smatrala je da Zakon o rokovima ne djeluje retroaktivno, jer takvo djelovanje nije propisano tim Zakonom, a zabrana retroaktivne primjene je ustavno načelo. Zbog toga, sudovi u FBiH cijenili su da su rokovi počeli teći prije nego je Zakon o rokovima stupio na snagu, ali su isti rokovi prekinuti donošenjem Zakona o rokovima.³⁶

Trajanje i važenje ovog zakona bilo je vrlo kratko. Naime, već 31.05.2020. godine, Vlada Federacije BiH je donijela odluku da prestaje stanje nesreće uzrokovano pojavom pandemije COVID-19. Uprkos tome što je trajanje zakona

³⁵ Rad u Općinskom sudu u Sarajevu organizovan je na način da tokom cijele pandemije sud ni u jednom trenutku nije bio zatvoren niti je došlo do obustave rada. Zbog velikog broja uposlenika, ali i zbog preporuka kriznih štabova te mjera koje su se donosile, rad je bio organizovan u smjenama. Svako sudsko odjeljenje je radilo, ali se vodilo računa o poštivanju svih epidemioloških mjera (obavezno nošenje maski, dezinfekcija površina, postavljanje zaštitnih ograda od pleksiglasa u sudnicama, kancelarijama i pisarnicama). Postoji velika razlika između održanih ročišta u vrijeme pandemije i danas. Naime, predsjednica tog suda istakla je da se zbog velikog broja odsutnih zaposlenika suda i nosilaca pravosudnih funkcija, ali i administrativnog osoblja, svakodnevno odgađao veliki broj ročišta. Veliki broj ročišta odgađao se i na zahtjev stranaka u postupku (advokata, punomoćnika stranaka) koji su bili spriječeni pristupiti ročištu zbog toga što su bili zaraženi virusom COVID -19, ili su bili u kontaktu sa zaraženom osobom. Sud je dnevno odgađao i po 60 ročišta. To su enormni troškovi za budžet Kanona Sarajevo, za stranke u postupku, a za Sud predstavlja dodatno opterećenje, jer se sva ta ročišta ponovo moraju zakazivati. To dovodi do dužeg trajanja postupka, kao i do nezadovoljstva stranaka u postupku jer sudski procesi duže traju. Vidi: Predsjednica Općinskog suda u Sarajevu Janja Jovanović iz „Avaz“: „Dnevno smo odgađali i po 60 ročišta“, objavljen 26.04.2021. godine na [Predsjednica Općinskog suda u Sarajevu Janja Jovanović za „Avaz“: „Dnevno smo odgađali i po 60 ročišta” \(oss.ba\)](#), pristupljeno 07.03.2022. godine.

³⁶ Pred Evropskim sudom pravde u toku je postupak, a povodom zahtjeva za prethodnu odluku koji je podnio Austrijski sud u predmetu Uniqa Versicherungen AG/VU. Austrijski sud postavio je sljedeće pitanje Evropskom sudu pravde: treba li član 20. i 26. Uredbe (EZ) br. 1896/2006 Evropskog parlamenta i Vijeća od 12. decembra 2006. godine o uvođenju postupka za evropski platni nalog tumačiti na način da im se protivi prekid roka od 30 dana za ulaganje prigovora protiv evropskog platnog naloga predviđenog članom 16. stav 2. te uredbe primjenom člana 1. prvog stava austrijskog saveznog zakona koji se odnosi na popratne mjere u pravosuđu povodom bolesti COVID-19, prema kojem se u postupcima u građanskim predmetima svi procesni rokovi, kod kojih događaj od kojeg počinje teći rok nastupa nakon 21. ožujka 2020. ili rokovi koji do tada još nisu istekli, prekidaju do isteka 30. travnja 2020. i počinju teći ispočetka od 1. svibnja 2020.? Vidi predmet koji se vodi pred Evropskim sudom pravde broj: C-18/21 Uniqa Versicherungen.

bilo nepunih mjesec dana, ako prihvatimo da ovaj zakon nije mogao djelovati retroaktivno, stvorio je određene probleme u praksi, iako je njegov cilj vjerovatno bio zaštita interesa građana te osiguranje prava na pristup sudu.³⁷ Problemi u praksi odrazili su se na dostavljanje sudskih pismena, jer je stranka prema istom bila „oslobođena“ rokova koji su joj naloženi npr. rješenjem suda.

Ovakav propis kao mjera za suzbijanje posljedica prouzrokovanih pandemijom COVID-19 nije donesen samo u Bosni i Hercegovini. Mnoge evropske zemlje donijele su slične propise, sa istim, odnosno sličnim ciljem.³⁸ Mjere koje su donesene sa ciljem sprečavanja posljedica pandemije COVID-19 dovele su do znatnih i brzih promjena u građanskopravnom sistemu mnogih država.³⁹

5. Odluke Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH

VSTV BiH je, na hitnoj sjednici,⁴⁰ donijelo preporuke za postupanje sudova povodom epidemiološke situacije, koje su bile povod za donošenje pojedinačnih odluka općinskih i kantonalnih sudova u vezi organizovanja rada u tim sudovima. Naime, VSTV BiH predložilo je da se razmotri mogućnost otkazivanja zakazanih ročišta, počev od 16. marta 2020. godine, sa izuzetkom ročišta za koja je zakonom propisano da su hitna ili neodložna. Osim toga, VSTV BiH predložilo je da se organizuje rad u sudovima koji će osigurati nesmetan rad i zaštitu zaposlenih.⁴¹

Nakon nepuna dva mjeseca, VSTV BiH donijelo je novu Odluku o organizaciji rada u sudovima i tužilaštvima u BiH kojom se stavlja van snage navedena

³⁷ O pravu na pristup sudu i suđenje u razumnim rokovima vidi: B. M. Zupančić, Access to Court as a Human Right According to the European Convention of Human Rights, 9 Nottingham L.J. 1, 2000.

³⁸ O uticaju pandemije COVID-19 na sudske postupke u Italiji vidi: T. A. Ghebreyesus, Covid-19 Italian emergency legislation and infection of the rule of law, New Journal of European Criminal Law 2020, Vol. 11, 2, 116–122.

³⁹ Međutim, valja istaći da su te mjere dovodile do određene pravne nesigurnosti, te da su mogle uzrokovati degradaciju vladavine. Vlade pojedinih zemalja su čak ograničile primjenu određenih odredaba u svojim zakonodavstvima, te su odstupale od određenih prava garantovanih najvišim međunarodnim aktima, kao npr. Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima. Vidi: [Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights | International Commission of Jurists \(icj.org\)](#), pristupljeno 05.03.2022. godine. Vidi i: [Human Rights Dimensions of COVID-19 Response | Human Rights Watch \(hrw.org\)](#), pristupljeno 05.03.2022. godine.

⁴⁰ Telefonska sjednica održana 15.03.2020. godine.

⁴¹ Uslijed ove odluke, sudovi na području BiH organizovali su rad u smjenama, odnosno rad od kuće. Vidi npr. Odluku o organizaciji rada u Općinskom sudu u Zenici broj 043-0-Su-20-000416 od 17.03.2020. godine, dostupna na [Odluka o skraćenju radnog vremena Općinskog suda u Zenici \(pravosudje.ba\)](#), pristupljeno 01.03.2022. godine.

odluka.⁴² Ovom odlukom propisano je da se rad pravosudnih institucija mora uskladiti sa odlukama nadležnih kriznih štabova i drugih nadležnih organa za upravljanje krizom. Predsjednici sudova u BiH bili su obavezni do 15. maja 2020. godine uvesti puno radno vrijeme onih koji dolaze na posao, a broj nosilaca pravosudnih funkcija koji dolaze na posao određivao je predsjednik suda shodno prostornim mogućnostima. Predsjednici sudova bili su obavezni voditi računa o ravnomjernom opterećenju svih nosilaca pravosudne funkcije, a sve su pravosudne institucije morale osigurati dovoljan broj zaštitnih sredstava.⁴³ O svim usvojenim mjerama koje su unutar organizacije rada svakog suda donosili predsjednici sudova, morali su biti obaviješteni VSTV, ministarstva pravde i advokatske komore, te istaknuti jasna uputstva na ulazima u sudove i tužilaštva o načinu ponašanja svih koji ulaze u zgrade pravosudnih institucija. Ova je Odluka na snazi dok traju izvanredne okolnosti prouzrokovane bolesti COVID-19 u BiH.⁴⁴

Stranke su, počev od proglašenja stanja nesreće izazvane pandemijom COVID-19, vrlo često zahtijevale⁴⁵ odgodu ročišta,⁴⁶ navodeći razloge da su zaraženi virusom COVID-19, odnosno da su bili u kontaktu sa zaraženom osobom.⁴⁷ Ako se izuzmu slučajevi dostavljanja dokaza o prisutnom virusu

⁴² Vidi na: [Nova Odluka VSTV-a BiH o organizaciji rada u sudovima i tužilaštvima u Bosni i Hercegovini \(pravosudje.ba\)](#), pristupljeno 05.03.2020. godine

⁴³ Npr. u Općinskom sudu u Zenici je sve do 24.02.2022. godine, kada je Vlada Federacije BiH usvojila prijedlog Kriznog štaba Federalnog ministarstva zdravstva, prema kojem nošenje maske na otvorenom i u zatvorenom prostoru više nije obaveza nego preporuka, osim nekih izuzetaka, bilo obavezno nošenje maski, temperatura se mjerila na ulazu u zgradu suda svim zaposlenicima i osobama koje ulaze u sud (a u sud im je bio dozvoljen ulazak samo uz predočenje poziva), te su sve sudnice bile dezinfikovane nakon svakog pojedinačnog ročišta.

⁴⁴ O tome J. Čizmić, Javnost glavne rasprave, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 42, broj 2, 2021, 298.

⁴⁵ Zbog određene samoizolacije svim zaposlenicima u Pravnoj službi Rudnika mrkog uglja „Zenica“ d.o.o. Zenica, na osnovu telefonskog poziva, sva ročišta su odgođena, te je sud takvu okolnost u određenim predmetima cijenio kao opravdan razlog za propuštanje te usvajao prijedloge za povrat u prijašnje stanje. Vidi npr. Rješenje Općinskog suda u Zenici broj 43 0 Rs 194260 21 Rs od 19.10.2021. godine.

⁴⁶ Od 15.03.2020. godine pa do 28.02.2022. godine, u građanskim postupcima koji su vođeni pred Općinskim sudom u Zenici, odgođeno je 2648 ročišta. Ovaj podatak ne odnosi se samo na ročišta odgođena uslijed zahtjeva stranke, nego sva ročišta koja su odgođena, ili po službenoj dužnosti, ili na zahtjev stranke. Vlastiti izvor.

⁴⁷ Općinski sud u Zenici je, u predmetu broj 43 0 P 153205 17 P, dana 11.02.2022. godine, donio rješenje kojim odgađa glavnu raspravu samo iz razloga što je punomoćnik tužitelja dana 10.02.2022. godine dostavio podnesak kojim predlaže da se ročište odgodi uz obrazloženje da je bio u kontaktu sa kolegom koji je pozitivan na COVID-19 te da se isti nalazi u samoizolaciji. Uz ovaj podnesak tužitelj nije dostavio dokaze o iznesenim činjenicama. Osim toga, tužitelj je dao punomoć za zastupanje za više advokata, ali sud te činjenice nije uzimao kao relevante prilikom donošenja ove odluke.

COVID-19,⁴⁸ može se reći da je barem jedna trećina takvih zahtjeva za odgodu ročišta⁴⁹ dostavljana bez ikakvih dokaza o eventualnoj zaraženosti.⁵⁰

⁴⁸ Općinski sud u Zenici je, u predmetu broj 43 0 P 192663 20 P, rješenjem od 02.09.2021. godine, odbio prijedlog punomoćnika tužitelja za odgodu glavne rasprave, iako je punomoćnik naveo da je u teškom zdravstvenom stanju, uz obrazloženje da punomoćnik tužitelja nije dostavio dokaze o teškom zdravstvenom stanju, te iz razloga što je tužitelj dao punomoć za zastupanje trojici advokata iz iste advokatske kancelarije, te su isti mogli pristupiti u sud radi zastupanja.

⁴⁹ Čak su ročišta odgađana i zbog zakazanih termina vakcinacije. Općinski sud u Zenici je, u predmetu broj 43 0 Rs 191665 20 Rs, dana 02.12.2021. godine, odgodio pripremno ročište iz razloga što je tuženi dostavio podnesak u kojem navodi da ne može pristupiti pripremnom ročištu zbog revakcinacije zakazane za datum održavanja ročišta, bez dostavljanja dokaza o navedenom.

⁵⁰ Npr. Općinski sud u Zenici je, u predmetu broj 43 0 Rs 186968 20 Rs, dana 19.05.2021. godine, donio rješenje kojim je tužbu smatrao povučenom jer punomoćnik tužitelja nije pristupio na pripremno ročište. Taj punomoćnik je u desetine drugih predmeta tražio odgode ročišta zbog lošeg zdravstvenog stanja uzrokovanog pandemijom COVID-19. Nasuprot tome, isti taj punomoćnik je redovno primao poštu u sudu, dolazio na ročišta u krivičnim postupcima (npr. predmet broj 43 0 K 192359 21 K i zastupanje na dan 21.05.2021. godine), i zastupao stranke. Punomoćnik tužitelja je izjavio žalbu protiv rješenja suda kojim se tužba smatrala povučenom. Radi primjene načela zabrane zloupotrebe procesnih ovlaštenja, sud je iskoristio ovlaštenje iz ZPP i pribavio podatke da li je taj punomoćnik ulazio u zgradu suda u vrijeme kada je navodno bio priječen da pristupi u sud. Po prijemu sve dokumentacije (od sudija, sudske policije, te namještenika suda). U žalbi tužitelj navodi da se njegov punomoćnik nije pojavio na pripremnom ročištu jer je bio na bolovanju od 20.04.2021. godine pa sve do 30.05.2021. godine. Kantonalni sud u Zenici je, Rješenjem broj 43 0 Rs 186968 21 Rsž od 09.09.2021. godine odbio žalbu tužitelja i potvrdio prvostepeno rješenje navodeći da razlozi kojima žalitelj pokušava opravdati nedolazak na pripremno ročište određeno za dan 19.05.2021. godine ne utiču na zakonitost pobijanog rješenja, jer punomoćnik tužitelja imao je mogućnost pronaći zamjenu za prisustvovanje ročištu ili je mogao tražiti odgodu ročišta, dok nije mogao jednostrano oglušiti se na poziv suda i ne prisustvovati raspravi. U situaciji kada ništa od navedenog nije učinio punomoćnik tužitelja te kada ne traži povrat u prijašnje stanje iz razloga navedenih u žalbi, Kantonalni sud u Zenici smatra da je pravilna ocjena prvostepenog suda da su se stekli uvjeti za primjenu odredbe člana 84. stav 1. ZPP FBiH.

6. Digitalizacija postupaka i javnost glavne rasprave

Izvanredna stanja⁵¹ predstavljaju najznačajnije izazove u zaštiti temeljnih prava i osnovnih sloboda.⁵² Pandemija COVID-19 je tokom 2020. godine⁵³ i većim dijelom 2021. godine paralizirala svijet u gotovo svim segmentima ljudskog života i rada, te ga suočila s novim izazovima.⁵⁴

Vijeće za građansko pravosuđe odlučilo je na brz način ispitati uticaj promjena uslijed pandemije COVID-19 na građanski postupak.⁵⁵ Brzo preispitivanje imalo je za cilj: razumjeti utjecaj potrebnog djelovanja zbog COVID-19 na korisnike sudova, dati praktične preporuke za rješavanje svih pitanja u kratkoročnom i srednjoročnom razdoblju, te informisati se o dugoročnijem preispitivanju.⁵⁶ Odgovor na ovo ispitivanje bio je veliki.⁵⁷ Kombinacija uzroka zbog bolesti COVID-19 iz temelja je promijenila rad u cijelom sistemu građanskog pravosuđa. Većina saslušanja prijavljenih ispitanika u ovoj studiji održana je između 1. i 7. maja 2020. godine, pri čemu je najveći dio saslušanja održan u Londonu (46,5 %). Samo 58,8 % saslušanja opisano u studiji provedenoj na višim sudovima zastupljeno je u ovom uzorku.⁵⁸ Istraživanja tokom ovog ispitivanja ukazala su na okvirnu podršku radi saslušanja na daljinu u stvarima u kojima ne bi trebalo

⁵¹ Izazovi koji postoje u vezi pandemije COVID-19 u vezi sa postupcima ne dešavaju se prvi put u historiji. Epidemija koja je sredinom 6. stoljeća zahvatila Konstantinopolj bila je prva dokumentovana pandemija u historiji. Tokom te pandemije, prema dostupnim informacijama, umrla je jedna trećina populacije u vremenu od četiri mjeseca, koliko je trajala epidemija. Ta pandemija je negativno djelovala na ekonomiju, a posebno na trgovinu zbog propasti poljoprivredne djelatnosti. Justinijan je osigurao brzo donošenje novog zakonodavstva radi postupanja u ostavinskim predmetima uslijed smrti zbog kuge, te je zbog suzbijanja pandemije donesen niz zakona. O tome vidi: D. Bodul, Šta (ni)smo naučili iz pandemijskog razvoja rimskog carstva: Organizacija civilnog pravosuđenja u vrijeme COVID 19 pandemije, *Harmonius: Journal of legal and social studies in South East Europe*, 2020, vol. 1, str. 34-47.

⁵² T. Mariniello, *Prolonged Emergency and Derogation of Human Rights: Why the European Court Should Raise Its Immunity System*, Cambridge University Press, 2019, 20, 46-71,

⁵³ Vidi: S. Roksandić/K. Grđan, Covid-19 i razumijevanje pravnih propisa vezanih za suzbijanje zaraznih bolesti u Republici Hrvatskoj – osvrt na bitna pravna pitanja od početka pandemije do listopada 2020. godine, *Pravni vijesnik*, god. 36,3-4, 2020, 327-343.

⁵⁴ Ž. Borzan i drugi, Digitalizacija nastave u vrijeme pandemije COVID-19, *Zbornik radova Veleučilište „Lavoslav Ružička“ Vukovar, Vukovar, Hrvatska*, 49.

⁵⁵ N. Byrom i drugi, *The impact of COVID-19 measures on the civil justice system, Report and recommendations*, Civil Justice Council, 2020, [CJC-Rapid-Review-Final-Report-f.pdf \(judiciary.uk\)](#), pristupljeno 06.03.2020. godine.

⁵⁶ *Ibidem*, 5.

⁵⁷ Naime, 1077 osoba odgovorilo je na internetsku anketu, a 116 prisustvovali su sastanku za savjetovanje na daljinu. Na savjetovanje je poslano 65 podnesaka. Vidi: *Ibidem*, 6.

⁵⁸ *Ibidem*, 8.

čekati dugo na završetak spora, ako je saslušanje prihvatljivo od obje strane i u okviru postupaka kada su na ročištu prisutne obje strane. Tokom ispitivanja, ispitanici su ipak bili stava da je saslušanje u sudnici puno bolje od saslušanja na daljinu, te da se u prilikom saslušanja na daljinu ne olakšava učešće stranaka.⁵⁹ Također, smatrali su da su saslušanja na daljinu napornija u odnosu na saslušanja u sudnici. Saslušanja na daljinu nisu ni jeftinija u odnosu na ova druga, a što bi moglo biti u suprotnosti sa načelom ekonomičnosti. Zbog velikog pritiska na sudije zbog pandemije, isti nisu učestvovali u anketi, nego su svoj stav izražavali putem drugih sredstava.⁶⁰

Pandemija bolesti COVID-19 otkrila je da su sudovi slabo pripremljeni za potrebu provođenja velikih saslušanja, a uz potrebnu udaljenost između osoba u sudnici. Međutim, s obzirom na nedostatak ulaganja u sudove posljednjih decenija, takav podatak nije iznenađujući.⁶¹ Brojni ispitanici utvrdili su da je potrebno prikupiti više podataka o korisnicima pravosuđa. Također, potvrđen je nedostatak podataka o osobinama svakog korisnika (invaliditet, dob, spol itd), a koji podaci bi u velikoj mjeri pomogli s obzirom na različite mjere za ove osobe koje su donesene od strane pojedinih država u vezi sa pandemijom COVID-19.⁶² Ispitanici su također postavljali pitanja o pristupu informacijama o zakazanim ročištima, kao što je postavljanje takvih podataka, pa čak i detaljnijih informacija o predmetima, na oglasnim pločama sudova, ili na web stranicama istih.⁶³ Naglašena je hitna promjena u tom smislu, kako bi se blagovremeno moglo pristupiti i dokumentima predmeta, ukoliko je to, naravno, odobreno od suda. Najveći prioritet odnosi se na potrebu razumijevanja neprofesionalnih korisnika sudova, kao i osoba koje nemaju punomoćnike, te se lično zastupaju u parnicama. Izražena je zabrinutost zbog uticaja ročišta na daljinu na profesionalne korisnike sudova u odnosu na uticaj prema osobama koje u svom privatnom domu nemaju mogućnost pristupa ročištu na daljinu. Na kraju istraživanja, smatralo se da bi ročište na daljinu u velikoj mjeri moglo uticati na ekonomičnost postupka, odnosno da će takvo ročište smanjiti troškove za stranke. Osim toga, ročišta na

⁵⁹ N. Johnson i drugi, COVID-19: The evolving picture for remote hearings in the English courts, 2020, [COVID-19: The evolving picture for remote hearings in the English courts | Litigation notes \(hsfnotes.com\)](https://www.hsfnotes.com/), pristupljeno 06.03.2020. godine.

⁶⁰ O tome: N.Byrom i drugi, The impact of COVID -19 measures on the civil justice system: Appendices, 2020.

⁶¹ N. Byroom i drugi, The impact of COVID-19 measures on the civil justice system, Report and recommendations, 24.

⁶² Veći broj država zabranio je starijima od 65 godina izlazak vani, radi čega je evidentno da nisu mogli pristupiti u sud. Takva ograničenja odnosila su se i na osobe koje imaju velikih zdravstvenih problema, te koji bi, uslijed oboljenja od COVID-19 imali pogoršano zdravstveno stanje.

⁶³ N. Byroom i drugi, The impact of COVID-19 measures on the civil justice system, Report and recommendations, 25.

daljinu u velikoj mjeri bi uticala i na rad sudova, jer bi se na takav način uštedjelo i na dužini trajanja ročišta.⁶⁴ Međutim, svaki sudija bi trebao znati slušati na daljinu, odnosno cijeliti dokaze izvedene na tom ročištu na identičan način kako ih cijeni kada se ročište odvija neposredno u sudnici, počev od saslušanja stranke.

Osim digitalizacije u obrazovnom sistemu,⁶⁵ veliki broj evropskih država uvelo je i sistem online suđenja, odnosno digitalizacije postupaka.⁶⁶ Iako je digitalizacija postupaka imala za cilj blagovremeno i efikasno postupanje sudova, te onemogućavanje strankama da zloupotrebljavaju procesna ovlaštenja, s obzirom na osnovna načela parničnog postupka i način vođenja postupka, bila je nepoznata i suprotna osnovnim principima postupka. Naime, u pravilu sud odlučuje o tužbenom zahtjevu nakon održane nesporedne, usmene i javne glavne rasprave.⁶⁷ Javnost glavne rasprave podrazumijeva mogućnost svakog zainteresovanog lica da prisustvuje ročištu,⁶⁸ a što doprinosi povjerenju građana u pravosudni sistem. Načelo javnosti suđenja izraženo je upravo u odredbi člana 4. ZPP FBiH,⁶⁹ a prema kojoj sud odlučuje na osnovu javne rasprave i cilj ove odredbe je upoznati zainteresovane građane s ostvarivanjem sudske funkcije, omogućiti im upoznavanje propisa u određenim područjima i utjecanje na rad pravosuđa i poštovanje prava.⁷⁰ Svrha načela javnosti⁷¹ je posredna kontrola

⁶⁴ *Ibidem*, 86.

⁶⁵ Digitalizacija je uvedena u javnu upravu, zdravstvo i mnoge druge aspekte života, a posebno u razvijenim državama. Vidi npr. L. Petrovčić/ V. Ružić, Digitalizacija javne uprave uslijed nove digitalne stvarnosti, Zbornik radova 10. međunarodne konferencije "Razvoj javne uprave", 2020, 234-243.

⁶⁶ Više o tome: A.G. Lulić i drugi, Rizici i komunikacija u izvanrednim okolnostima, Zbornik radova Veleučilište „Lavoslav Ružička“ Vukovar, Vukovar, Hrvatska; I. Ižaković, Sustav e-gradani kao čimbenik razvoja e-uprave – perspektiva primjene u izvanrednim okolnostima, Zbornik radova Veleučilište „Lavoslav Ružička“ Vukovar, Vukovar, Hrvatska, 175-185.

⁶⁷ Član 4. ZPP FBiH.

⁶⁸ Sa izuzetkom ročišta koja nisu javna (npr. ročišta u porodičnim stvarima). Osim toga, odredbom člana 119. ZPP FBiH propisano je da sud može isključiti javnost za cijelu glavnu raspravu ili jedan njen dio ako to zahtijevaju interesi čuvanja službene, poslovne ili lične tajne, zaštita interesa maloljetnika, interesi javnog reda ili razlozi morala. Sud može isključiti javnost i kada se mjerama za održavanje reda predviđenim u ovom zakonu ne bi moglo osigurati nesmetano održavanje rasprave.

⁶⁹ Identičnu odredbu sadrži i član 4. ZPP RS.

⁷⁰ M. Dika/J. Čizmić, Komentar Zakona o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo: OSCE, 2000. godina, 36-42.

⁷¹ Prisustvo javnosti može itekako uticati ako postoje jaki politički ili medijski pritisci na postupajućeg sudiju. Tada javnost daje podršku sudiji da ne podleže pritiscima, te da sudi objektivno i nepristrasno. Vidi: J. Čizmić, Javnost glavne rasprave, 284.

građana⁷² nad radom pravosudnih institucija.⁷³ Javnost na ročištu ima i edukativnu ulogu,⁷⁴ te potvrđuje demokratski karakter pravosuđa.⁷⁵ Načelo usmenosti usko je povezano sa načelom javnosti, jer je logičan zaključak da ne postoji načelo javnosti u situaciji kada se stranke u pismenom dijelu postupka, odnosno dostavi podnesaka, obraćaju sudu. Dakle, uslov za načelo javnosti je upravo održavanje ročišta, jer se radnje na ročištu poduzimaju usmeno.⁷⁶

Načelo javnosti postoji u užem (stranačka javnost) i u širem smislu (opća javnost).⁷⁷ Opća javnost podrazumijeva da glavnoj raspravi mogu prisustvovati punoljetne osobe, koje ne smiju nositi oružje ili opasno oruđe.⁷⁸ Stranačka javnost podrazumijeva da glavnoj raspravi uvijek prisustvuju stranke. Naime, čak i kad sud odluči da javnost isključi,⁷⁹ ili je to predviđeno samim zakonom, to isključenje se ne osnosi na stranke, njihove zakonske zastupnike, punomoćnike i umješake, te Ombudsmene BiH.⁸⁰

Omogućavanjem prisustva trećim licima na ročištu doprinosi se, ne samo saznanju prisutnih osoba o toku postupka, nego i o mogućnosti tih lica da te informacije koje su saznale na ročištu prenesu i na druga lica.⁸¹ Kako bi se u potpunosti ostvarilo načelo javnosti, potrebno je obavijestiti treća lica o datumu i mjestu održavanja ročišta, predmetu raspravljanja i strankama.⁸²

Osim što su stranke, kao što je već ranije pomenuto, zahtijevale odgodu ročišta, povremeno se dešavalo da čak u sud pristupe i stranke kojima je

⁷² Pristranom sudiji uvijek više odgovara suđenje „iza zatvorenih vrata“, što se prisustvom javnosti uveliko otežava. Tako: M. Marić, „Značaj javnosti suđenja“, *Danas*, 13. oktobar 2016, <https://www.danas.rs/dijalog/znacaj-javnosti-sudjenja/> pristupljeno 03.03.2022. godine.

⁷³ Tako J. Čizmić, *Javnost glavne rasprave*, 284.

⁷⁴ Javnost ponekad može imati i negativne efekte na postupak. O tome: N. Vorgić/A. Markičević, *Načelo javnosti u parničnom i krivičnom postupku*, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 52, br. 11, 1980, 2.

⁷⁵ M. Dika/J. Čizmić, 36-42.

⁷⁶ Članom 14. ZPP FBiH propisano je da, ako za pojedine radnje nije zakonom određen oblik u kome se mogu poduzeti, stranke poduzimaju parnične radnje pismeno izvan ročišta ili usmeno na ročištu.

⁷⁷ J. Čizmić, 285.

⁷⁸ Član 118. ZPP FBiH i član 118. ZPP RS.

⁷⁹ Sud može isključiti javnost i kad se mjerama za održavanje reda u sudnici ne bi moglo osigurati nesmetano održavanje rasprave. Vidi: S. Mulabdić, 72.

⁸⁰ Član 120. stav 1. ZPP FBiH i član 120. stav 1. ZPP RS.

⁸¹ J. Čizmić, 285.

⁸² W. Rechberger/D. Simotta, *Zivilprozessrecht: Erkenntnisverfahren*, Manzsche Verlag, Beč, 2000, 184. U Bosni i Hercegovini još uvijek nije potpuno uspostavljen sistem transparentnosti, jer se još uvijek radije pribjegava zaštiti ličnih podataka stranaka i nepotrebnom izlaganju javnosti privatnih odnosa između dvije stranke, ukoliko predmet ne uživa veliko interesovanje javnosti.

određena tzv. samoizolacija. Pa tako je npr. u R Hrvatskoj zabilježen slučaj da je 59-godišnjakinja, uprkos tome što joj je bila određena mjera samoizolacije radi zaraze virusom COVID -19, došla u zgradu nadležnog suda gdje je htjela prisustvovati sudskoj raspravi.⁸³ Da bi se osigurala jednaka prava građanima u postupcima pred sudovima, bitno je obezbijediti određeni pravni okvir, koji će omogućiti nesmetanu komunikaciju između sodova i građana,⁸⁴ pa čak i u ovim okolnostima, a što se može postići jasnoćom pravnih propisa.⁸⁵ Takva mogućnost ogleдалa se u digitalizaciji postupaka, za koju su bila potrebna tehnička sredstva, edukacija sudskog osoblja i finansijske mogućnosti kako države, tako i stranaka. Osnovne karakteristike glavne rasprave stavljene su u drugi plan zbog pandemije COVID-19. Države u kojima je digitaliziran postupak suočavale su se sa rizikom odstupanja od načela javnosti i neposrednosti.

S obzirom na razvijenost BiH, odnosno tehničku mogućnost sudova pa i finansijske mogućnosti stranaka, ročišta u parničnim postupcima nisu održavana online. Naime, predsjednici određenih sudova nastojali su, kada i na način na koji je to bilo moguće, koristiti elektronska sredstva radi zaštite zdravlja zaposlenika.⁸⁶ Međutim, online ročišta u parničnim postupcima nisu održavana. Postavlja se pitanje na koji način bi sud postupao u slučaju nemogućnosti pristupa na online platformu, na koji način bi osigurao pristup sudu osobama koje nisu informatički pismene⁸⁷ i ne posjeduju tehničke uređaje za pristup ročištu. Osim toga, sporno je i na koji način bi sud osiguravao red „u sudnici“ u slučaju nepoštivanja suda, te istovremenog obraćanja sudu od obje stranke u slučajevima tzv. objesnog parničenja, naročito u situaciji kada stranke nemaju punomoćnike, pa previše subjektivno shvataju svaku radnju suprotne strane. Sporno je i na koji način bi sud saslušao svjedoka, jer bi morao i svjedoku obezbijediti tehnička sredstva za saslušanje, te na koji način bi utvrdio da svjedok sam govori istinu, bez navođenja neke od stranaka na odgovor. Posebno se postavlja pitanje omogućavanja javnosti da prisustvuje suđenju.⁸⁸

⁸³ O tome vidi: [Kažnjena s 8.000 kn jer je prekršila samoizolaciju i došla na sud - N1 \(n1info.com\)](#), pristupljeno 05.03.2022. godine

⁸⁴ A. Maganić, Utjecaj epidemije bolesti COVID-19 na sudske postupke, Informator, 6622, 2020.

⁸⁵ S. Roksandić/K. Grđan.

⁸⁶ Primjer takve organizacije rada je Općinski sud u Zenici. Naime, Odlukom Predsjednice suda, počev od proglašenja stanja nesreće pa sve do kraja prošle godine, opće sjednice i stručni kolegiji održavani su isključivo online putem Cisco webex platforme. Na takav način održavane su i sjednice sudskih odjeljenja. I danas se, u najvećoj mjeri, opće sjednice i stručni kolegiji održavaju online, a sve u cilju zaštite zdravlja zaposlenika.

²⁷ Vidi npr. I. Ižaković, 175-185.

⁸⁸ Međutim, generalno je javnost u BiH nezainteresovana za prisustvo parničnim postupcima, osim ako je riječ medijski popraćenim ročištima. Vidi npr. M. Marić, Značaj javnosti suđenja, <https://www.danas.rs/dijalog/znacaj-javnosti-sudjenja/> pristupljeno 05.03.2020. godine.

Međutim, uprkos pandemiji, određeni sudovi na području BiH, u okviru izvještaja o radu sudova bilježe dobre rezultate rada sudova,⁸⁹ što dovodi do zaključka da pandemija COVID-19 nije u ogromnoj mjeri uticala na dugotrajnost postupaka, jer su sudovi, primjenjujući relevantne metode rada, nastojali riješiti

⁸⁹ Iz Izvještaja o radu Općinskog suda u Zenici od 11.02.2021. godine proizilazi da je u periodu od 01.01.2020. godine do 31.12.2020. godine sud riješio ukupno 29.514 predmeta, od čega je 18.046 CMS predmeta, a 11.468 komunalnih predmeta. Kvalitet sudskih odluka u izvještajnom periodu iznosi 96,23 % dok je kvalitet sudskih odluka u 2019. godine iznosio 95,86%. Kvalitet je u odnosu na 2019. godine bolji za 0,37 %. U odnosu na 2019. godinu uočeno je smanjenje priliva krivičnih, prekršajnih, vanparničnih, izvršnih predmeta, dok je u odnosu na parnični i privredni referat utvrđeno povećanje priliva predmeta. Prema planu rješavanja predmeta za 2020. godinu Općinski sud u Zenici je planirao riješiti ukupno 6.494 predmeta predmeta. Na dan 31.12.2020. godine riješeno je ukupno 5.645 predmeta, odnosno u procentu od 86,93 %. U odnosu na 2019. godinu u kojoj je sud uspio svoj Plan rješavanja predmeta iz CMS-a (bez komunalnih predmeta) od 4.609 predmeta dostići sa 94,93 %, u izvještajnom periodu, sa smanjenim brojem nosilaca pravosudne funkcije i pored nastalih okolnosti koje se u vrijeme kreiranja i donošenja plana rješavanja predmeta nisu mogle predvidjeti a koje su u značajnoj mjeri otežavale rad nosilaca pravosudne funkcije, pa i u pogledu dosljednog postupanja u skladu sa programom rada suda i planom rješavanja predmeta. Općinski sud u Zenici je realizovao Plan rješavanja predmeta za 2020. godinu od ukupno 6.494 predmeta (za 1.885 predmeta više nego u 2019. godini) u procentu od 86,93 %. Prosječno trajanje riješenih predmeta je iznosilo 245 dana. Broj neriješenih predmeta koji su obuhvaćeni Odlukom na dan 31.12.2020. godine je 8956. Od ovog broja u 7868 ili 87,85 % predmeta nije prekoračen predvidivi rok, dok je u 1088 predmeta došlo do prekoračenja predvidivog roka, odnosno 12,14 % ukupnog broja neriješenih predmeta. U 4667 predmeta je prekoračen optimalni rok što predstavlja 52,11 % od ukupnog broja neriješenih predmeta. Prosječno trajanje neriješenih predmeta u izvještajnom periodu je 234 dana. Npr. u radnim sporovima, u kojima je optimalan rok za rješavanje predmeta 180 dana, predvidivi rok iznosi 445 dana, a ukupno u radu je bilo 1113 predmeta, dok je od toga neriješeno na početku perioda 256 predmeta, a primljeno 857 predmeta. Riješeno je ukupno 256 predmeta, s tim da je u optimalnom roku riješen samo 61 predmet, dok je u predvidivom riješeno 205 predmeta, a sa prekoračenjem predvidivog roka samo 51 predmet. Prosječno trajanje riješenih predmeta je 304 dana. Broj neriješenih predmeta je 857, od toga 457 sa prekoračenjem optimalnog roka, 25 predmeta sa prekoračenjem predvidivog roka i 832 predmeta bez prekoračenja predvidivog roka. Prosječno trajanje neriješenih predmeta je 190 dana. Do prekoračenja rokova došlo je i zbog proglašenog stanja nesreće prouzrokovanog virusom COVID-19, gdje ovaj sud dva i po mjeseca nije radio u punom kapacitetu, a shodno Odluci o organizaciji rada. Međutim, i pored reduciranog rada rezultati su u pogledu poštivanja rokova riješenih predmeta bolji nego u istom periodu prošle godine u kojem je prosječno trajanje riješenih predmeta iznosilo 219 dana, a pri tome procenat riješenih predmeta u predvidivom roku u izvještajnom periodu iznosi 90,10 % dok je taj procenat u 2019. godini iznosio 81,33 %. O tome vidi: Izvještaj o radu Općinskog suda u Zenici broj 043-0-Su-20-001565 od 11.02.2021. godine, dostupan na [Izvještaj o radu suda za 2020. godinu \(pravosudje.ba\)](http://Izvještaj%20o%20radu%20suda%20za%202020.godinu%20pravosudje.ba), pristupljeno 07.03.2022. godine.

što veći broj predmeta,⁹⁰ uprkos svim izazovima.⁹¹

7. Uporedni prikaz rješenja zbog pandemije COVID-19

Obim mjera koje su poduzete kao odgovor na pandemiju COVID-19 i način njihovog provođenja u velikoj mjeri se razlikuju od jedne države do druge. Iako su restriktivne mjere koje su države članice EU usvojile bile opravdane na osnovu odredaba Evropske konvencije o ljudskim pravima a koje se odnose na zaštitu zdravlja,⁹² mjere izvanredne prirode mogu zahtijevati odstupanje od obaveza država po Konvenciji.⁹³

Digitalizacija parničnog postupka predstavljala je izazov za pravne odnose.⁹⁴

⁹⁰ Npr. iz Izvještaja o radu Općinskog suda u Zenici proizilazi da je ostvarena godišnja norma suda za 2021. godinu iznosila 141,45%. U okviru parničnog odjeljenja zaprimljeno je ukupno 3.697 predmeta, a riješeno je 4.291 predmeta, te je procenat riješenih u odnosu na zaprimljene predmete od 116,06 %. Prema planu rješavanja predmeta za 2021. godinu, Općinski sud u Zenici je planirao riješiti ukupno 7.332 predmeta. Na dan 31.12.2021. godine riješeno je ukupno 7.135 predmeta, te je ostvario procenat rješavanja predmeta od 97,31 %. Do prekoračenja optimalnih i predvidivih rokova došlo je, između ostalog, zbog proglašenog stanja nesreće prouzrokovanog virusom COVID-19, gdje ovaj sud dva i po mjeseca nije radio u punom kapacitetu, a shodno Odluci o organizaciji rada. Vidi: Izvještaj o radu Općinskog suda u Zenici broj 43 0 Su 205304 21 Su od 21.02.2022. godine, dostupan na [Izvještaj o radu suda za 2021. godinu \(pravosudje.ba\)](#), pristupljeno 13.03.2022. godine.

⁹¹ Predsjednik Općinskog suda u Tuzli je naveo da je ostvarena kolektivna norma suda u 2020. godini u procentu od 82,27 % i da je manja u odnosu na 2019. godinu, na što su u najvećoj mjeri uticale okolnosti izazvane pandemijom virusa COVID-19. Skoro tri mjeseca u sudu se prema instrukcijama VSTV BiH postupalo samo u hitnim predmetima. Također 6.805 ročišta je odgođeno zbog nemogućnosti dolaska stranaka, svjedoka, vještaka i drugih učesnika postupka. Vršeći poređenje sa 2019. godinom, broj neriješenih predmeta na kraju 2020. godine je veći za 943 predmeta, što je svega 1%. Više na [Konferencija za medije povodom predstavljanja Izvještaja o radu suda za 2020. godinu \(pravosudje.ba\)](#), pristupljeno 07.03.2022. godine. Prema podacima godišnje analize i praćenja procesa rješavanja starih predmeta na nivou Općinskog suda u Bihaću, tokom 2021. godine Općinski sud u Bihaću riješio je 4440 starih predmeta, odnosno 79,48% predmeta koji su bili obuhvaćeni Planom rješavanja starih predmeta za 2021. godinu. Više na [Općinski sud u Bihaću tokom 2021. godine riješio je 4440 starih predmeta \(pravosudje.ba\)](#), pristupljeno 07.03.2022. godine. Na web stranici ovog suda nisu objavljeni rezultati rada tog suda u periodu 2020. godine.

⁹² O tome: D. Bodul.

⁹³ Važnu karakteristiku ovog sistema predstavlja mogućnost država da to učine, čime se omogućava naprekidna primjena Konvencije i nadzornih mehanizama po Konvenciji, čak i u vremenima pandemije, odnosno posebnih okolnosti. Vidi: Poštovanje demokratije, vladavine zakona i ljudskih prava u kontekstu zdravstvene krize izazvane COVID-om-19, Alati za države članice, Informativni dokumenti SG/Inf 1/2020, 1–12.

⁹⁴ T. Rodriguez de las Heras Ballell, Legal challenges of artificial intelligence: modelling the disruptive features of emerging technologies and assessing their possible legal impact, *Unif. Law Review*, 2019, 1-13.

Za razliku od BiH,⁹⁵ u nekim državama su ročišta održavana online, odnosno putem videokonferencije.⁹⁶ Čak su takve prijedloge podnosile i stranke, odnosno ova mogućnost nije dolazila samo na inicijativu suda.⁹⁷ Naime, pred Evropskim sudom vođen je postupak u kojem su stranke tražile odgodu ročišta zbog zdravstvenog stanja uslijed pandemije COVID-19. Sud je taj prijedlog odbio, ali je pozvao Evropsku agenciju za hemikalije (ECHA), kao stranku u tom postupku, da se očituje da li može učestovati na raspravi putem videokonferencije. ECHA je potvrdila svoje učešće na raspravi putem videokonferencije. Zbog takvog stanja, i tužitelj je naveo da želi prisustvovati raspravi putem videokonferencije, te ukoliko isto nije moguće, onda pod takvim uslovima tužitelj povlači zahtjev za održavanje rasprave. S obzirom da Sud nije imao mogućnost da istovremeno saslušava dvije stranke u okviru iste konferencije, predsjednik vijeća je otkazao održavanje rasprave. Takvu odluku sud je donio jer je utvrdio da iz sadržaja predmeta proizilazi da su činjenice dovoljno razjašnjene, te da su stranke odgovorile na sva pitanja u pisanim izjašnjenjima, pa je zaključio usmeni dio postupka.⁹⁸

Zbog nejednakog pristupa sudova u komunikaciji sa strankama i narazjašnjenog pitanja da li se sudski postupci trebaju prekinuti uslijed pandemije COVID-19, Hrvatska advokatska komora je izradila Nacrt prijedloga Zakona o interventnim mjerama na području sudskih i upravnih postupaka zbog epidemije bolesti COVID-19,⁹⁹ koji je 18. marta 2020. godine upućen Ministarstvu pravosuđa Republike Hrvatske s prijedlogom za njegovo donošenje u hitnoj proceduri.¹⁰⁰

⁹⁵ Vidi: J. Čizmić, Neka razmatranja o Zakonu o rokovima i postupanju u sudskim postupcima za vrijeme trajanja nesreće na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine u građanskim sudskim postupcima, *Sudska praksa - Domaća i strana* 12, br. 84 (2020): 46-55.

⁹⁶ O održavanju online ročišta raspravljao je i VSTV BiH, ali su se ova razmatranja odnosila na krivične postupke.

⁹⁷ Vidi Presudu Općeg suda broj C-18/21 od 01.12.2021. godine, u kojoj je iznesen stav da je Evropska komisija blagovremeno i sa pažnjom postupala u konkretnom slučaju, uprkos pandemiji.

⁹⁸ Vidi Presudu Općeg suda broj T-207/18, *PlasticsEurope protiv Europske agencije za kemikalije (ECHA)* od 16.12.2020. godine.

⁹⁹ Prijedlog se sastojao od temeljnih odredbi (I.), u okviru kojih se određuje sadržaj zakona i trajanje mjesta, Mjera u sudskim postupcima (II.), Mjera u upravnim postupcima (III.), Mjera radi izvršavanja kaznenih sankcija (IV.) i Završnih odredbi (V.).

¹⁰⁰ Hrvatska advokatska komora (HOK) razvrstala je negativne posljedice epidemije bolesti COVID-19 i oštećenja prouzrokovana potresom u četiri grupe, od kojih se jedna odnosi na direktan utjecaj na materijalni položaj odvjetnika, druga na posljedice obavljanja i urednog obnašanja advokatske službe u odnosu na stranke i njihove interese, treća na neujednačeno postupanje sudova u vezi sa dostavom pošte, toka rokova te posljednja na stanovište sudova u odnosu na to da pojedini advokati ne mogu ući u prostore zbog oštećenja zbog potresa gdje se nalaze spisi, predmeti po žalbi i slično. Vidi: [Obavijest o poduzetim radnjama HOK vezano uz Covid-19 i potres u Zagrebu – Hrvatska odvjetnička komora \(hok-cba.hr\)](#), pristupljeno 05.03.2020. godine.

Osnovni aspekti kojima se uređuje način rada sudova tokom pandemije COVID-19 odnosili su se na održavanje ročišta, komunikaciju i ostvarivanje načela javnosti.¹⁰¹

Predsjednici sudova u R. Hrvatskoj su donijeli Odluku o načinu rada sudova zbog proglašenja epidemije bolesti izazvane koronavirusom (COVID-19) radi zaštite stranaka i svih učesnika u sudskim postupcima kao i zaposlenika sudova. Kao osnov za donošenje ove odluke, pozvali su se na Zakon o sudovima te preporuke predsjednika Vrhovnog suda R. Hrvatske,¹⁰² kao i ministra pravosuđa R. Hrvatske¹⁰³ koje su imale za cilj smanjenje fizičkog kontakta između učesnika u postupku.¹⁰⁴ Zaposlenici pravosuđa u R. Hrvatskoj također su imali organizovan rad od kuće. Posebna naredba odnosila se na zabranu održavanja svih rasprava, ako se u sudnici ne može postići razmak od dva metra između osoba,¹⁰⁵ te je preporučena odgoda svih rasprava na koje je pozvan veći broj osoba.¹⁰⁶

Novelom Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske iz 2019. godine¹⁰⁷ uvedena mogućnost održavanja ročišta na daljinu, uz korištenje odgovarajućih audio-vizuelnih uređaja, kao i izvođenje pojedinih dokaza,¹⁰⁸ čime je zapravo omogućena primjena video-konferencije u parničnom postupku pred hrvatskim sudovima.¹⁰⁹ Međutim, nije poznato koliko se ovo pravilo često primjenjuje u praksi. Ograničenja primjene ovog pravila veća su od potencijalne koristi, jer

¹⁰¹ O tome: A. Maganić.

¹⁰² Preporuke od 13. marta 2020. br. Su IV12512020-2

¹⁰³ Preporuke od 13. marta 2020. godine, klasa: 710- 0y20-0Ut3s.

¹⁰⁴ J. Čizmić, Javnost glavne rasprave, 296.

¹⁰⁵ Predsjednik Vrhovnog suda R. Hrvatske donio je „Uputu svim sudovima o mjerama za sprečavanje širenja epidemije bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV2 i o organizaciji rada prvostupanjskih i drugostupanjskih sudova za vrijeme epidemije“. Upute se sastoje od dva modela organizacije rada sudova tokom pandemije, model A i model B. Kao primarni model bio je model A, dok je rad po modelu B predviđen u slučaju nepovoljnog razvoja epidemiološke situacije, te je za rad po ovom modelu potrebno odobrenje predsjednika Vrhovnog suda Hrvatske. Naređeno je, bez obzira na model, provođenje epidemioloških mjera i preporuka koje objavi Hrvatski zavod za javno zdravstvo, te su čak bili dužni prilagoditi prostornu organizaciju radi razmaka od dva metra. Određeni su i „ročišni dani“ radi manjeg broja stranaka po hodnicima, te je ulazak u sud moguć samo uz sudski poziv, uz korištenje maski te mjerenje temperature. O tome: *Ibidem*, 296 i dalje.

¹⁰⁶ Naredba se nije odnosila na predmete u kojima je moguće nastupanje zastare u krivičnim postupcima. Vidi tačku 3. Smjernica za postupanje sudova u uvjetima pandemije COVID 19 u Hrvatskoj (dalje: Smjernice Hrvatska).

¹⁰⁷ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku (Narodne novine, br. 70/19, dalje: Novela ZPP-a HR iz 2019)

¹⁰⁸ Vidi član 115. st. 3. ZPP-a

¹⁰⁹ A. Maganić.

se radi o relativnom novom pravilu, te isto zavisi od opremljenosti sudova odgovarajućom tehničkom opremom i uređajima, te od edukacije sudija za njenu upotrebu.¹¹⁰

Nakon pojave pandemije COVID-19, predsjednik Vrhovnog suda R. Hrvatske naredio da svi sudovi, koji imaju tehniku za održavanje online ročišta, obavezno koriste tu tehniku i provode ročišta online.¹¹¹ Bitno je istaći da je ova mogućnost i bila dostupna državama koje su u svojim zakonodavstvima propisale mogućnost održavanja online ročišta, ili su takvu mogućnost eventualno predvidjele novim propisom donesenim uslijed pandemije COVID-19.

Podsjećanja radi, u hrvatskom parničnom postupku propisano je da se, u hitnim slučajevima, ročište može zakazati telefonom, brzojavom, elektroničkim putem u skladu s posebnim zakonom ili na drugi odgovarajući način, te da će se o tome sastaviti službena bilješka, ako o zakazivanju ročišta, s obzirom na to kako je obavljeno, nema drugog pisanog dokaza.¹¹² Ova mogućnost nije propisana u građanskom procesnom postupku BiH, te je ista u velikoj mjeri uticala na rad sudova BiH. Naime, s obzirom da je i u BiH propisano da će se postupati u hitnim predmetima, mogućnost sudije da zakaže ročište telefonom, bez dostave poziva, u velikoj mjeri bi ubrzalo hitne postupke u kojima se iz objektivnih razloga nije moglo hitno postupati. S druge strane, upravo ova mogućnost ubrzala je rad sudova u Hrvatskoj.¹¹³

Osim online ročišta, Smjernicama u Hrvatskoj preporučeno je sudovima da trebaju uvažiti nedolazak stranaka i punomoćnika pred sud zbog nemogućnosti pribavljanja Covid potvrde, osim u slučaju evidentne zloupotrebe prava.¹¹⁴ Dakle, ovom smjernicom uticalo se na rad sudija i to na način da po automatizmu odgađaju ročišta, čak i u slučaju nedostavljanja dokaza o bolesti. Međutim, sud je u svakom konkretnom slučaju trebao da vodi računa o zabrani zloupotrebe procesnih ovlaštenja. Posebno zanimljivo je što je sudovima preporučeno da pojačaju primjenu člana 492. tačka c) Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske, odnosno da svjedok u tim postupcima da iskaz kod javnog bilježnika.

¹¹⁰ *Ibidem.*

¹¹¹ Prema prikupljenim podacima o broju održanih ročišta pred Općinskim sudom u Splitu proizlazi da je u godini pandemije COVID-19 (2020.) održano više ročišta u radnim sporovima nego u prethodnim godinama od čega ni jedno ročište nije održano na daljinu. U okviru odjeljenja za radno pravo, održano je u prosjeku 257 ročišta, dok je prosjek za 2019. godinu bio 180 ročišta, a u 2018. godini 156 ročišta. Broj riješenih predmeta u 2020. godini i u 2019. godini gotovo je isti jer je, u okviru tog referata, u 2020. godini riješeno 165, u 2019. godini 162, a u 2018. godini 190 predmeta. Za detaljnu analizu postupanja ovog suda za vrijeme COVID-19 vidi: I.E. Ćurić/D. Pivčević, 249.

¹¹² Vidi član 495. Zakona o parničnom postupku Republike Hrvatske.

¹¹³ I. E. Ćurić/D. Pivčević, 249.

¹¹⁴ Tačka 6. Smjernica Hrvatska.

Ova mogućnost, iako je imala za primarni cilj zaštitu zdravlja ljudi, u suprotnosti je sa načelom neposrednosti i usmenosti pred sudom prema zakonodavstvu BiH. Također, Vlada R. Hrvatske je zbog posebnih okolnosti uzrokovanih pojavom epidemije bolesti COVID-19 predložila interventne mjere isključivo u izvršnim i stečajnim postupcima kroz odredbe Zakona o interventnim mjerama u ovršnim i stečajnim postupcima za vrijeme trajanja posebnih okolnosti.¹¹⁵

Austrija je poduzela određene mjere kako bi se poboljšao rad od kuće, dovoljna pojasna širina, te siguran prenos povjerljivih informacija.¹¹⁶ Vrhovno sudsko vijeće Bugarske naredilo je da se podnesci dostavljaju sudovima poštom ili elektronskim putem, a pozivi za ročišta saopćavaju se telefonom ili elektronski. U Estoniji je također obavljan rad na daljinu, dokumenti su se potpisivali digitalno i razmjenjivali na siguran način. Sudovi su nastavili sa radom, ali ograničeno radno vrijeme, te su sudije većinu postupaka mogli provesti u pisanom obliku od kuće, a sve zbog osigurane elektronske opreme.¹¹⁷ U Češkoj su ročišta, koja se nisu mogla odgoditi, održavana u skladu sa ograničenjima vlade, odnosno javnost je bila isključena, dok se saslušanje svjedoka provodilo putem videokonferencije.¹¹⁸ Sudovi u Francuskoj su od 16. marta 2020. godine bili zatvoreni, postupalo se samo u hitnim predmetima, te su donesene mjere radi prilagođavanja i produženja rokova radi otkazivanja ročišta, a propisano je češće korištenje videokonferencijskom vezom.¹¹⁹ Postojala je i mogućnost prenošenja nadležnosti sa suda koji ne može raditi na drugi sud, ili mogućnost održavanja ročišta online. Također je i Finska predvidjela mogućnost održavanja ročišta putem videokonferencije.¹²⁰

¹¹⁵ Zakon o interventnim mjerama u ovršnim i stečajnim postupcima za vrijeme trajanja posebnih okolnosti, Narodne Novine, br. 53/20.

¹¹⁶ I. E. Ćurić/D. Pivčević, 246.

¹¹⁷ Npr. u Australiji su najčešće odgađana ročišta, kao mjera za suzbijanje pandemije. Vidi: B. Krans i drugi, Civil justice i Covid-19, UiT The Arctic University of Norway, Septentrio Reports, 5, 2020; J. McIntyre i drugi, Civil courts and Covid-19, Challenges and opportunities in Australia, Alternative Law Journal, 2020, 45, 3, 195-201.

¹¹⁸ U krivičnim postupcima čak su i optuženi saslušavani putem videokonferencije. U sudovima, ministarstvima, zatvorima, advokatskim društvima formirana su virtualna mjesta za sastanke.

¹¹⁹ Vidi npr. T. Sachs, Covid-19 and labour law in France, European Labour Law Journal, 2020, 11, 3, 286-291.

¹²⁰ O tome I. E. Ćurić/D. Pivčević, 245.

8. Zaključak

Pandemija COVID-19 donijela je mnoge izazove u sve sfere života, pa tako i u sudske postupke. Većina država donijela je određene propise kako bi brzo djelovala i na adekvatan način spriječila dalje širenje virusa. BiH je, slijedeći praksu država iz regiona, ali i država članica EU, donijela niz naredbi i uputstava, te je usvojen i Zakon o rokovima i postupanju u sudskim postupcima za vrijeme stanja nesreće na teritoriji FBiH. Međutim, nepune dvije godine od donošenja ovog Zakona, možemo zaključiti da je isti imao za cilj zaštitu pojedinačnih interesa stranaka, ali da je isti, zbog svoje nepotpunosti i neadekvatnih jezičkih izraza, različito je primijenjen u praksi. VSTV BiH je donosio odluke o organizaciji rada, ali sa ciljem zaštite pojedinačnih interesa stranaka, pa i sudskog osoblja. Donesene odluke u najvećoj mjeri su se odnosile na zabranu dolaska u sudove u slučaju zaraženosti virusom COVID-19, povišene temperature, organizacije rada sudova, zabrane prisustva većeg broja ljudi u sudnici od propisanog i slično. Moglo bi se, na prvu zaključiti, da uslijed svih ovih mjera, parnični postupci su duže trajali nego inače. Međutim, kroz rad je prikazano da su sudovi ostvarili dobre rezultate, odnosno, da su predmeti okončani u sličnom omjeru kao u godinama koje su prethodile pandemiji. U pojedinim sudovima, ti rezultati su bili čak i bolji u odnosu na ranije godine.

Nemogućnost održavanja online ročišta također se, na prvu pomisao, čini kao nedostatak koji je doprinio dužem trajanju postupaka. Međutim, održavanje online ročišta nosi sa sobom određene rizike, iziskuje edukaciju stranaka i sudija, te odstupa od osnovnih načela parničnog postupka i načina vođenja glavne rasprave. S obzirom na već postojano nedovoljno povjerenje građana u pravosuđe, smatramo da je BiH još uvijek nedorasla takvim metodama rada, posebno kada se uzme u obzir da je u tim okolnostima prisutvo javnosti nemoguće. Također, ekonomičnost postupka u BiH ne može biti razlog za digitalizaciju postupaka s obzirom na informatičku ne/pismenost običnog građanstva.

Na dugotrajnost postupaka najviše su uticale same stranke, koje su tražile odgodu ročišta. Međutim, sudije su, u svakom konkretnom slučaju, trebale cijeliti osnovanost razloga za odgodu ročišta kako bi spriječile stranke da zloupotrebljavaju svoja ovlaštenja tokom postupka. Svaki sudija različito postupuje u tim slučajevima, jer su neka ročišta odgođena samo na osnovu telefonskih poziva, dok su pojedine sudije tražile dokaze da je stranka koja traži odgodu ročišta pozitivna na virus COVID-19. Različita postupanja u tim predmetima u najvećoj mjeri su uticala na dugotrajnost postupka. Ipak, sudovi nisu suočeni sa znatnim zaostatkom odgođenih postupaka, ročišta i suđenja, te su vrlo dobro odgovorili mnogim izazovima zbog pandemije COVID-19.

THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON THE DURATION OF LITIGATION PROCEEDINGS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

Procedural laws in Bosnia and Herzegovina stipulate that first-instance litigation proceedings should end within six months. Due to the COVID-19 pandemic, the executive branch in BiH has adopted a number of orders and regulations, all to maintain and improve the health situation. To this end, the Law on Deadlines and Procedures in Legal Proceedings during the state of the accident on the territory of the FBiH was adopted, which temporarily amended the provisions on deadlines and procedures prescribed by the laws on civil procedure in BiH. In addition, the parties and their powers of attorney, who were very often in the role of the defendants, behaving unconscionably, used various means at the court to issue a stay of the hearing. Such conduct by the parties, which, to the greatest extent, constituted an abuse of procedural authorizations, led to a longer duration of proceedings. Hearings before the courts in Bosnia and Herzegovina were not held online, because the provisions of the procedural laws do not leave the possibility for hearings to be held differently, except for the classic one – for the parties to go to court and present facts and evidence. No such regulation has even been adopted due to the pandemic.

For this reason, the paper will present the civil proceedings at the time of the COVID-19 pandemic, the consequences of COVID-19 that objectively prevented the courts from acting, including in urgent matters, the abuse of the procedural authorizations of the parties, and the (in)possibility of holding hearings remotely. We will also point out the legal solutions adopted due to the COVID-19 pandemic in BiH, and give an overview of parallel solutions.

Keywords: litigation, abuse of procedural authorizations, postponement of hearings, online hearing, digitization of proceedings, COVID-19

